"देवभूतपितृब्रह्ममनुष्याणामनुक्रमात् । महासत्राणि जानीयात् एते चेह महामखाः । अध्यापनं ब्रह्मयज्ञः पितृयज्ञस्तु तर्पणम् । होमो दैवो बलिर्भौतो नृयज्ञोऽतिथिपूजनम् । श्राद्धं वा पितृयज्ञः स्यात् पित्रो बलिरथापि वा । यच्च श्रुतिजपः प्रोक्तो ब्रह्मयज्ञः स उच्यते । स चार्वाक् तर्पणात् कार्यः पश्चाद्वा प्रातराकृतेः । वैश्वदेवावसाने वा नान्यत्रर्त्तुनिमित्तकात् । अथ्येकमाशयेद्विप्रं पितृयज्ञार्थसिद्धये । अदैवं नास्ति चेदन्यो भोक्ता भोज्यमथापि वा । अथ्युद्धृत्य यथाशक्त्या किञ्चिदन्नं यथाविधि । पितृभ्योऽथ मनुष्येभ्यो दद्यादहरहर्द्विजे । पितृभ्य इदमित्युक्त्वा स्वधाकारसुदीरयेत् । इन्नकारं मनुष्येभ्यस्तद्वद्वं निनयेदपः" कात्या०स०

पञ्चमार पु० १बलदेवपुत्रे शब्दर० कर्म० । २पञ्चविधकामे च ।

पञ्चमाषिक त्रि०पञ्च माषाः प्रमाणमस्य ठक् न पूर्वपदवृद्धिः । स्वर्णमाषपञ्चकमिते दण्डाद्ये मनुः ८।१९८

पञ्चमास्य पुंस्त्री० पञ्चमः स्वरभेदः आस्ये अस्य । १कोकिले शब्दर० स्त्रियां जातित्वेऽपि योषधत्वात् टाप् । पञ्चमं कोकिलो वदेत्" पञ्चसु मासेषु भवः यत् । २पञ्चमासभवे त्रि०

पञ्चमी स्त्री पञ्च पतीन् मिनोति बध्नाति प्रेम्णा मी–बन्धे ऽर्थक् । पञ्चपाण्डवपतिकायां १द्रौपद्याम् २शारिष्टङ्कतायाञ्च (पाशारत्वक)पञ्चन्+पूरणे मट् । पञ्चानां पूरण्यां स्त्री ङीप् । अस्य बहु० समासे समासवाच्यत्वे अच् समा० । कल्याणी पञ्चमी यासु रात्रिषु कल्याणपञ्चमा रात्रयः । सुख्यत्वाभावे कप् । कल्याणी पञ्चमी यत्र पक्षे कल्याणपञ्चमीकः पक्षः अत्र पूरण्या सुख्यत्वाभावात् न समासवाच्यत्वम् । चन्द्रमण्डलस्य प्रवेशनिर्गमाभ्यां सूर्य्यकिरणप्रतिबिम्बयोग्यत्वयोग्यत्वाभावयुक्तायां चन्द्रस्य ४पञ्चम्यां कलायां ५तदुपलक्षितं तिथौ च स्त्री । विहितकर्मविषयविशेषे तस्याः कथं ग्राह्यतेति कालमा० निर्णीतं यथा

"युग्मशास्त्रेण पञ्चमी पूर्वविद्धा ग्राह्या । नतु "प्रायः प्रातरुपोष्या हि तिथिर्दैवे फलेप्सुभिरिति" शिवरहस्यसौरपुराणयोस्तिथ्यग्रभागस्योपवासाङ्गत्वाभिधानात् पञ्चम्युपवासः परेद्युः प्राप्नोति, तन्न हारीतेन परविद्धायाः प्रतिषिद्धत्वात् । "चतुर्थीसंयुता कार्या पञ्चमी वरया न तु । दैवे कर्मणि पित्र्ये च शुक्लपक्षे तथाऽसिते" इति । नचैतावता प्रायः प्रातरिति वचनस्य निर्विषयत्वं वक्तुमीशम् । निर्णीताच्च निर्णेतव्याच्च तिथिषु यत्र यत्र परविद्धोपवासः शास्त्रान्तरेण प्राप्तस्य सर्वस्य तद्विषयोपपत्तेः । न च तेनैव शास्त्रेण तदुपवासविद्धेः कृतमनेन वचनेनेति शङ्कनीयम् । सामान्यविशेषरूपेण शास्त्रद्वयस्यापि चरितार्थत्वात् । तस्य सामान्यशास्त्ररूपस्य प्राप्तोपवासवचनस्य विरोधिना पक्षे युक्तपञ्चमीनिषेधकेन विशेषशास्त्ररूपेण हारीतवचनेन बाधो युज्यते । एतादृश बाधमभिलक्ष्यैव प्रायः प्रातरुपोष्येति प्रायःशब्दः प्रयुक्तः । प्रतिपन्न्यायेन पौर्वाह्णिकी इति वचनबलात् । पञ्चम्यामपि दानव्रतयोः परदिनानुष्ठानप्राप्तौ तद्बाधत्वे हारीतवचने दैवे कर्मणीत्युच्यते । न च दैवकर्मणि पूर्वाह्णस्य कर्मकालशास्त्रप्राबल्यस्य च वर्णितत्वात् तद्बाधो न युक्त इति शङ्कनीयम् । विधेर्निषेधस्य वा प्रतिपदोक्तस्य प्रबलतरत्वात् । न च पूर्वदिनपूर्वाह्णस्यात्यन्तकर्मकालत्वं, साकल्यवचनापादितकर्मकालत्वस्य सद्भावात् । दैवशब्देन विषयमभिलक्ष्य साकल्यवचनस्य प्रवृत्तत्वात् । स्वाभाविकतिथिव्याप्तियुक्ते विषये साकल्यवचनस्य निरर्थकत्वात् । तस्माद्दैवे कर्मणि परविद्धायाः पञ्चम्याः निषेधो न विरुध्यते । नन्वेवमपि पित्र्ये निषेधो निरर्थकः । पित्र्यस्य स्वत एव परविद्धायामप्राप्तत्वात् । एवं दृष्टान्ततयापि च तदुपन्यासोपपत्तेः । यथा पित्र्यकर्मणि उत्तरविद्धा न ग्राह्या तथा दैवेऽपीति विवक्षया दैवपित्र्ययोः सहोपन्यासः । नतु व्यासनिर्णयमतयुग्मशास्त्रमुदाहृत्य पञ्चम्याः पूर्वविद्धत्वमभिधीयते । आपस्तम्बादयस्तु तद्विपर्य्ययेण युग्मान्युदाजह्रुः । "प्रतिपत् सहितीया स्याद्द्वितीया प्रतिपद्युता । चतुर्थीसहिता या च सा तृतीया फलप्रदा । पञ्चमी च प्रकर्त्तव्या षष्ठ्या युक्ता च नारद!" इति । अतएवैतद्युग्मशास्त्रपर्य्यालोचने पञ्चम्याः परविद्धत्वं प्राप्नोति । बाढम् अतएवात्र शुक्लकृष्णशास्त्रेण व्यवस्था प्रसक्ता तां निषेद्धुं हारीतेन शुक्लपक्षे तथाऽसिते इत्युक्तम् । न च सा व्यवस्था वचनेन निषेद्धुमशक्या, किं हि वचनं न कुर्याद्वास्ति वचनस्यातिभार इति न्यायात् । तस्माद्धारीतवचनेन पञ्चमी पूर्वविद्धा ग्राह्या । स्कन्दपुराणेऽपि "पञ्चमी च तथा कार्या चतुर्थ्या संयुता विभो!" तथा पद्मपुराणभविष्यत्पुराणयोः पूर्वोत्तरविद्धाविषयौ विधिनिषेधौ दृश्येते । "पञ्चमी च चतुर्थ्या तु कार्या षष्ठ्या च संयुता" इति । वसु ब्रह्मवैवर्त्तेऽभिहितम् "पञ्चमी च प्रकर्त्तव्या षष्ठ्या युक्ता तु नारद!